

Saussure og semiotik og Fa'en og hans pumpestok

*Samtaler med Flemming Mouritsen i perioden 2008 til 2012
ved Herdis Toft og Karin Esmann Knudsen*

Men du skrev ikke afhandling om børnelitteratur, gjorde du?

– Nej det var J.P. Jacobsens lyrik, som jeg fik lavet om til konferensspeciale. Ja der havde jeg også en svingtur. Jeg ville egentlig have læst etnografi som bifag. Det var virkelig tillokkende, et lille og fredeligt miljø, som gik en tur langs stranden ved Moesgaard, uden for alt muligt. Det ville hænge skide godt sammen med alt muligt andet – ikke bare børnekultur. Det var før projektet om Søndags-BT, for det brugte jeg faktisk også i forhold til konferensen. Så der tog jeg så det valg.

Men det er lidt interessant, at der faktisk er de der meget forskellige linjer – og de hang sådan set godt nok sammen, men samtidig så blev det sgu også spaltet ud på personer og grupperinger – vi var jo forskellige. Fx arbejdede jeg sammen med Ole Bruhn om novelleafsnittet i SBT-bogen. Vi lavede grundmodeller, lavede opstilling af forskellige typer og genrer, en narrativ model. Vi opstillede de tre hovedkategorier: ægteskabelige, før-ægteskabelige og efterægteskabelige noveller, og så kunne vi lave sådan en slags syntaks eller grammatik over måden, de var lavet på. Det var en treledsstruktur. Det er den, der kører videre for mit vedkommende i den tillempede dannelsesroman i børnelitteraturen. Det var faktisk en dannelsesstruktur, der lå i bunden af den. Vi fik faktisk også lavet en grundlæggende sta-

tistik med afkrydsninger. Vi gjorde det jo fan'me med afkrydsninger og kunne skille ud, hvad der var typisk, og hvad der var lidt forskelligt, og hvor forskellene mellem de forskellige kategorier lå. Vi lavede egentlig en slags kvantitativ æstetik som de parametre, vi arbejdede med. Og med hensyn til kompositionen var det primært en undersøgelse, hvor æstetiske kategorier var parametre. Centrale temaer var indoktrinering og ideologiproduktion. Fjord skrev på samme tidspunkt det om kongestoffet, det om de mytologiske størrelser. Jeg kan huske, at jeg havde et oplæg nede på Hindsgavl engang, som jeg ikke rigtig kom igennem med. Vi havde jo nogle hårdkogte opfattelser. Det var et spørgsmål om at pege ud, og så havde vi eksempler på borgerlig ideologi og alt det der. Jeg havde nogle mellemregninger i det her. Hvis vi ville have fat i virkningsforhold i litteraturen, så må vi et andet sted hen: så må vi ned i det konkrete, altså hvor det er et spørgsmål om at kunne aflæse den her meget specielle stilholdning og sprogbrug, der var i novellerne. For at kunne aflæse den, må vi se på bl.a. ikoniske, mytologiske figurer og størrelser. Og det er der, jeg har lavet afsnittet om stilholdning, det var Fjords udtryk for det her: det var et spørgsmål om at kunne analysere på æstetikken og så uddrage betydningsindholdet af det. Det ligger i stilholdningen. Hvad er det så for en holdning, der ligger under de åbne holdninger

og intentioner? Meget af det var skjult indoktrinering, skjult ideologipåvirkning, men det handler også om, at det ligger i nogle niveauer, som ikke bare er udsagnsniveauer, men som er udtryksniveauer, og så er det et spørgsmål om at have redskaber til at kunne aflæse det. I dette felt er der forskellige dimensioner, der spalter sig ud og hænger sammen et eller andet sted. Det er bemærkelsesværdigt nok det ideologikritiske i udsagnsdimensionen, men det er nede i det, der har med litteratur- og kunstudtryks særtræk at gøre, altså som æstetisk udtryk, som kunstudtryk, at den underliggende stilholdningsanalyse har sit sted.

Fjord har jo Sammenlignende Litteratur, er altså komparativist, og det ligger meget af det i. Den komparative metode er et fabelagtigt redskab til at aflæse forskelle og til at få fat på også historiske forskelle. Myterne har også i høj grad en mytologisk, psykologiserende dimension i sig, som handler om at se myterne og den måde, de er transformeret på, i aktuelt stof som udtryk for lad os bare kalde det socialpsykologiske fænomener og tilstande. Specielt påvirker de et ubevidst niveau, hvor de går ind i nogle grundlæggende kulturelle historiske størrelser og strukturer. I familie med det er strukturalisterne, som også kører stærkt derudad på det tidspunkt. Der har Niels Egebak (jeg mener godt, man kan kalde ham strukturalist, selv om han måske fortrinsvis tegner den der med skrift) en rolle, og den er der også spor af i SBT-bogen. Man kan nemlig sige, at det, vi gør med novellerne, på en måde er en slags strukturanalyse, uden at vi er gået over i en semiotisk strukturalisme. Men der var Ole Bruhn, og det var der, vi kunne arbejde sammen. Han var faktisk slugt af hele det der Egebak-trip

og lå på de franske linjer for at sige det på den måde med Saussure og semiotik og Fa'n og hans pumpestok. Vi skændtes meget, kan jeg huske, for det var noget af det, jeg skulle have til at hænge sammen i mit eget system. Det handlede om den totale opløsning af teksten i et abstrakt semiotisk spil. Sådan som jeg oplevede det dengang og ser det nu, opløste de de æstetiske aspekter af en tekst, og det vil også sige betydningen. På en måde reducerede det teksten til at være udtryk for en tegnteori, nogle tegnbegreber, som egentlig gentog sig selv. For mig så det ud, som om (og det holder selvfølgelig ikke helt, når det kommer til stykket) at uanset hvilket stof og hvilken tekst man smed i den maskine, så poppede den samme kanin op. Dvs. at analysen, fortolkningen, blev en illustration af teorien og af begreberne, i modsætning til at begreberne og teorien blev et værktøj til at udvikle ny viden eller ny forståelser af teksten, til at kunne omgås teksten og udvide dens udsagnskraft.

Og jeg tog pædagogikum i efteråret 1971, men valgte ikke at blive gymnasielærer. Jeg begyndte at undervise på Lærerhøjskolen på et bibliotekarkursus. De lavede også et kursus på Lærerhøjskolen, et kursus i børnelitteratur, som ikke var på bibliotekaruddannelsen. Men jeg underviste i andre omgange på Biblioteksskolen – faktisk i en del år på skolebibliotekaruddannelserne, hvor de havde et meget langt forløb i børnelitteratur. Efteråret 1971 underviste jeg på Lærerhøjskolen, tog pædagogikum samme semester, forår 1972 børnelitteraturkurset på universitetet, og da havde jeg også noget på Børnehaveseminariet, men intet på Lærerhøjskolen, og samtidig afsluttede jeg min egen konferens. Det var faktisk samtidig med, at I gik til eksamen. Ja, da fik jeg lavet en opgave

om Michelangelos lyrik. Det var noget, jeg havde haft liggende. Jeg havde også læst historie i et par semestre, fx om renæssan-

cen. Vi skulle lave en verdenslitterær opgave i forbindelse med konferensen, og da kunne jeg bruge det stof.

